
بسم الله الرحمن الرحيم

دانستنی‌های تخصصی، تاریخی و بینشی در هنر نمایش

مؤلف
داریوش حق‌دوست

انتشارات اندیشه ارشد

پیشگفتارمولف:

سپاس خدایی که این فرصت را برایم فراهم نمود تا درمجموعه انتشارات ارشد بتوانم تلاش چندین ساله خود را بر روی موضوع «شرح جامع دانستنی‌های هنری ، تخصصی، تاریخی و بینشی درهنر نمایش» را که موضوع جامع وکاملی جهت آزمون کارشناسی ارشد می‌باشد را خدمت جویندگان علم وهنر این سرزمین ارائه دهم.

امید است که کتاب پیش‌رو، یاریگر جویندگان علم و هنر این سرزمین و نیل به اهداف متعالیشان باشد.

داریوش حق دوست

فهرست مطالب:

خاستگاه تئاتر ۷
آیین نمایشی در مصر ۹
ریشه‌های نمایش در یونان ۱۳
تئاتر و درام روم باستان ۳۷
درام عبادی - قرون وسطی ۴۵
رنسانس (نوزایی) ۵۱
ایتالیا: ۵۳
پیدایش نمایش در عصر رنسانس – ایتالیا ۵۵
اسپانیا (عصر طلایی) ۵۹
نهضت رنسانس درانگلیس: ۶۲
عصر طلایی نمایش در فرانسه(عصر طلایی کمدی) ۸۲
نمایش درقرن هجدهم و نوزدهم ۸۵
تئاتر در قرن بیستم ۹۵
عناصر و عوامل هنر نمایش ۱۱۳
منابع و ماخذ: ۱۴۰

خاستگاه تئاتر

تئاتر از دل اسطوره و آیین رشد کرده است. آغاز نمایش در هر سرزمینی را باید در آداب و رسوم و مناسک مذهبی همان قوم و در فعالیتهای انسانی برای تنازع بقا جستجو کرد. انسان برای تسلط بر محیط – شناخت و کنترل جهان ونیروهای سرکش طبیعت – برای آموزش و تعلیم وانتقال دانش – برای کسب نتیجه – بزرگداشت یک نیرو و سرگرم کنندگی و لذت بخشی، شروع به انجام حرکاتی با لباس، گریم و ماسک می‌کند که از نوع نگاهش به جهان برخاسته است. آیین براساس اسطوره اولین هسته‌های نمایشی را در درون خود به وجود می‌آورد. مثلاً رقص بوفالو که توسط سرخپوستان آمریکا صورت می‌گیرد.

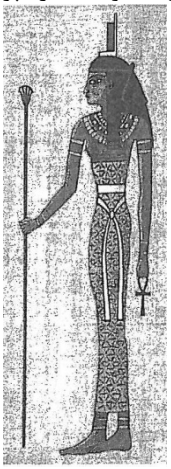

اساس آیین.

۱- لذت(غذا- پناهگاه – روابط جنسی – خویشاوندی)

۲- قدرت (انگیزه‌ای پیروزی – بزرگنمایی خویشتن برای قبیله)

۳- وظیفه(به نیروی برتر- قبیل)

نتیجه :

فراوانی غذا و فرزندان – پیروزی بر دشمن – تکمیل زبان گفتاری و. . . .

تشابه آیین وتئاتر در وجود عناصر موسیقی، رقص، گفتار، صورتک، لباس ، اجرا کنندگان تماشاگر و صحنه است.

با این تفاوت که در آیین استفاده از رقص‌های پانتومیمی باموسیقی ضربی ضروری است وگفتارودیالوگ ضرورت ندارد. صورتک و لباس از وسائل اصلی اجرای آیین است و فضای اجرا می‌تواند مکانی گرد چون فضای باز کنار دریا باشد.

آیین نمایشی در مصر

در یکی از اساطیر مصری که موضوعش تولد دوباره، بلوغ، مرگ و رستاخیر است – یعنی الگوی تغییر فصل‌ها، الگوی زندگی دوباره درداستانی مربوط به خدایان که ابتدامی‌جنگند و کشته می‌شود ودوباره بیدار می‌شود. در خطوط هیروگلیف و نقاشی‌های روی دیوار اهرام مصر بازسازی نمایشی هستند که اولین متن نمایشی هستند. متون اهرامی(الواح اهرام) نامیده می‌شوند که متعلق به ۳ هزار سال قبل از میلاد است ودو ویژگی دارد: حاوی دستورات صحنه‌ای است و گفتار اشخاص جداگانه به روش نمایشی نوشته شده است.

مهمترین آیین مصری، آیین مصائب آبیدوس است که درباره مرگ ورستاخیز خدای اوزیریس مصریان است. براساس اساطیر مصری اوزیریس با خواهرش ایزیس ازدواج کرد که برادرشان ست براثر حسادت به قدرت اوزیریس اورا کشت و تکه‌های بدنش را جدا و در سراسر مصر مدفون کرد اما ایزیس به کمک خدای مومیایی تکه‌های بدن اوزیریس را جمع واورا به دنیا بازگردند اما اوزیریس ترجیح دادکه به جهان مردگان برود وآنجا قاضی ارواح شود. مراسم نمایشی آبیدوس که ترکیبی از یک رژه مجلل صحنه‌های نمایشی و نمایش واره‌هایی از پیروزی بود که از مکانی به مکان دیگر حرکت می‌کرد تا نهایتاً به معبد اوزیریس در آبیدوس می‌رسید.

مقدمه:

ایالت – شهر(پلیس)

هر شهر با حومه خود یک حکومت مستقل داشت که به آن پلیس می‌گفتند مثل آتن، آسپارت، تب

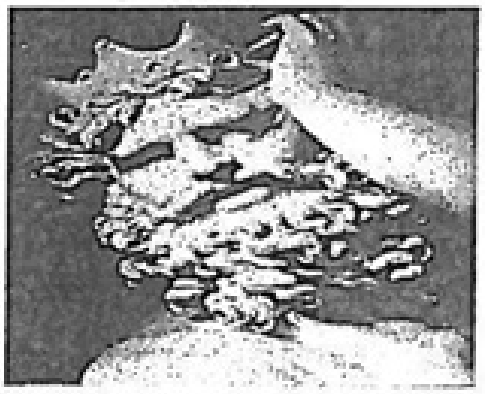

دموکراسی:

تمدن یونان که اولین دوران بزرگ تئاتر را عرضه کرد به تدریج از سده‌ی ۶ تا ۸ پیش از میلاد در آتن، مرکز هنری جهان یونانی شکل گرفت واولین دموکراسی جهان در قرن ۵ و ۶ پیش از میلاد درهمین شهر شکل گرفت.

دموکراسی نوعی حکومت است که آراء مردان جامعه، اداره کننده جامعه است.

پس از جنگ با ایران پریکلس شروع به ساختن شهر آتن و بناهای عمومی همچون پارتنون و قسمتی از تئاتر دیونوسوس کرد.

دیدگاه یونانیان نسبت به خدایان و انسان / تقدیر

بی‌شک ارزش انسان در نزد آتنی‌ها انگیزه‌ی اصلی پیشرفت بیان هنری در سده ی ۵ پیش از میلاد بود. مهمترین جنبه‌ی فرهنگ یونانی این است که انسان مرکز توجه است. انسان مقام والایی دارد و همه چیز درنسبت با انسان تعریف می‌شود.

اما خوشبختی انسان بستگی به رابطه او با خدایان داشت. دریافت یونانی‌ها از خدایانشان تا حد زیادی قالب انسانی داشت. زئوس رهبر خدایان بود، رفتار خدایان غیرقابل پیش‌بینی بود و خدایان با قبول قربانی توبه یونانیان را می‌پذیرفتند. خدایان یونانی مثل آدمها اشتباه می‌کردند، احساس اهانت می‌کردند و انتقام می‌گرفتند و همواره با هم اختلاف داشتند وحتی ازدواج می‌کردند. قدرت بزرگ در دست تقدیر بود که می‌توانست سرنوشت خدایان وانسان را تغییر دهد. اما یونانیها باور داشتند که از خدایان سه کار ساخته است: گره از کار باز کنند- پشتیبانی کنند- پیشگویی کنند. خدایان تصور می‌کردند که خدایان جهان را اداره می‌کنند وهر خدا مسئول چیزی است مثلاً آپولون مظهر نیروی خورشید وماه وهنر بود. یونانیان مقر خدایان را در کوهی به نام المپ می‌دانستند.

خدایان(نمی‌میرند) ------- انسان (می‌میرد)

رابطه انسان وخدا بدون اخطار قبلی می‌تواند بهم بخورد این بینش تئاتر را ساخت. تئاتری که تلاش انسان در مرکز آن قرار دارد اما عناصر فوق طبیعی درتئاتر یونانی نشان می‌دهد که هنوز دوره‌ی آیینی به پایان نرسیده است.

فلسفه:

یونانینان مخترع فلسفه هستند وبا روش منظمی درباره همه چیز از ماهیت انسان، خدایان وجهان سوال طرح کردند و همین باعث شکل‌گیری پرسش و پاسخ درفرهنگ یونان است. هنوز کمتر اندیشه‌ای دروسعت وتوانایی از افکار سقراط، افلاطون وارسطو گذشته است. نظرات ارسطو درباره‌ی هنر وادبیات هم چنان نو وقابل استفاده است. کتاب ارزشمند بوطیقا(فن شعر) اثر جاودانه‌ی ارسطو اطلاعات جالبی درباره‌ی شعر ونمایشنامه‌های منظوم یونان دارد.

ریشه‌های نمایش در یونان

دیونیزوس (یا: باکوس)

ریشه‌های هنر تئاتر در یونان را در مراسمی می‌دانند که برای ستایش دیونیزوس کـه خـدای اسـاطیری حاصلخیزی، باروری، تاکستان و شراب بود می‌دانند.

بر طبق اساطیر دیونیزوس پسر زئوس(رهبر خدایان) بود که دشمنان دیونیزوس او رامـی کشـند وتکـه تکه می‌کنند ولی بار دیگه باز می‌گردد.

خاستگاه تراژدی را در رقص گروه‌های برای ربودن بزی به عنوان جایزه، یـا برگـرد بـزی کـه قـرار بـود قربانی شود، می‌دانند. معنای اصلی تراژدی: ترانه‌ی بز است که ازتراگودیا: ترانه بز= تراژدی است.

در مراسم دیونیزوس بزی را قربانی می‌کردند واجرا کنندگان پوست بز برتن اشعاری را می خواندند کـه تراگودیا سرود بز نام داشت.

قدیمترین سند درباره خاستگاه درام یونان فن شعر ارسطو است که می‌گوید: تراژدی از بدیهه سرای سر خوان دیترامب به وجود آمده است.

دیتی رامب:

تراژدی از بدیهه‌سازی‌های سـرخوان دیترامـب بـه وجـود آمـده اسـت. دیترامـب سـرودهای روحـانی و رقص‌هایی را مـی‌نامنـد کـه در بزرگداشـت دیـونیزوس اجرامـی شـد. دیترامـب در اصـل شـامل یـک داستانگویی فی البداهه که توسط سر خوان همسرایان خوانده می‌شـد وجـوابی کـه توسـط همسـرایان خوانده می‌شد. درام یونانی از دیترامب به وجود آمده است.

آریون:

دیترامب بعدها توسط آریون به صورت قطعه‌ای ادبی در آمد.

تسپیس:

سرودها که در آغاز به صورت فی البداهه گفته می‌شد، به تدریج شکلی قراردادی وتثبیت شـده یافـت و در اواسط قرن ۶ قبل میلاد تسپیس که رهبر یکی از گروههای همسرایی اشعار دیتی رامب بـود خـودرا از گروه جدا کرد و به سرودها جنبه سوال وجواب داد.
نخستین مکالمات نمایشی، افزودن پیش در آمد و گفتار که توسط بازیگری گفته وبازی می‌شـد توسـط تسپیس ابداع شد. لذا تسپیس بنیان‌گذار درام یونانی است.

فرینیکوس (فرینیخوس)

اولین مولفی که درباره مسائل عصر خودنوشته است و زن راوارد تئاتر کرد. گروهی اعتقاد دارند تـراژدی ابداع اوست.

آگاتون:

اولین نمایشنامه‌نویسی که برای تراژدی داستانی از خودش ساخت.

تراژدی:

تئاتر یونانی ارتباط تنگاتنگی بامذهب یونانی دارد. از اشیل تا سوفکل و اوریپید تراژدی‌های یونانی خـود را عمیقاً متحول ساخت وبازسازی نمودند. جهان‌بینی ، شیوه‌های ادبی، سلیقه، لحن وایده‌ها همه تغییـر کرد. همه درام‌نویسان اثر خودرا شخصاً کارگردانی می‌کردند. تراژدی های یونانی از اسطوره وتاریخ ایـده خودرامی گیرند و هر نویسنده‌ای تغییر خودرادرداستان می‌دهد وانگیزه می‌سازد.

اسطوره‌های یونانی که تراژدی ازآن مایه می‌گرفت از خشونتی تکان‌دهنده سرشار بوده که بر خلاف سایر اساطیر ملل دیگر به آثار ادبی تبدیل شدندو دراین آثار دقیقاً بر خشونت و رسوایی جنایت‌های غیر طبیعی تاکید نهاده شده است.

اسطوره / حماسه

علاوه بر ایلیادواودیسه، دو خاندان بزرگ قهرمانان موضوعات تراژدی را می‌سازند: خاندان آتریدها(اگاممنون) وخاندان لابراسیر (ادیپ) که هر دو نفرین شده‌اند.

و خاندان لابداسید(ادیپ)
خاندان ادیپ موضوع چندین نمایشنامه از هر سه آنهاست.

خاندان آتریدها(اگاممنون)
آتره، تی ست، کریسیپوس، سه برادر بودند، آتره و تی‌ست برادر سوم را کشتند و بینشان اختلاف افتادوآتره فرزندان تی ست را کشت و در ضیافتی گوشت آنان را به خورد تی ست داد این جنایت خاندان آتره (آگاممنون – منالئس) را نفرین کرد.
خاندان آترید موضوع سه نمایشنامه اشیل، یک تراژدی سوفکل وچهار ترازدی اوریپید است.